

nava splošne teme, drugega, kjer se zlasti v treh zapisih (*Umetniško delo danes, Stvarnost umetniškega dela ter Zgodovinska zavest in govorica*) loteva sodobnega dogajanja v umetnosti, prek že prikazanega tretjega dela in zadnjega, četrtega, ki vsebuje filozofsko kritiko ruskega formalizma, skozi nekatere analogije pa tudi češkega in francoskega strukturalizma, ter poleg tega še razpravo o estetskih implikacijah Foucaultove epistemologije, prek vseh teh se v štirih delih *Estetike in epistemologije* zares suvereno udejanja predvsem prva skupina zahtev marksistične kritike. Čeprav tvori druga skupina zahtev spričo prizadevanja po celovitosti njen integralni del, je le-ta vsaj v dosedanjem Erijavčevem pisanju konstitutivnem prtej v svoji odsotnosti ali boljše rečeno predvsem kot norma. Kolikor gre za projekt, pa je seveda vsako vnaprejšnje ocenjevanje neustrezno. Dodajmo še, da je v tekstu ostalo precej tiskovnih napak, ki so npr. naredile iz Barthesa Berthesa, Herberta Herberta, iz cogita cigota, napaka pa se je z epistemologijo vtihotapila žal celo na naslovno stran.

Alenka Koron

SVETOVNA KNJIŽEVNOST Sestavila Ksenija Dolinar

*Leksikoni Cankarjeve založbe,
serija Književnost
Ljubljana 1984.*

Cankarjeva založba, ki v zadnjih desetih letih sistematično izdaja leksikalne priročnike, je v svojo zbirko malih leksikonov vključila tudi nekaj del s področja literature. Najprej je izšel mali leksikon *Literatura* (1977; 3., dopolnjena izdaja 1984), ki v približno 1900 geslih, dopoljenih s 300 ilustracijami in preglednicami, obravnava pojme z vseh področij literarne teorije in zgodovine. Nato pa je bila v seriji Književnost kot prva objavljena *Slovenska književnost* (1982; 436 str., približno 1100 gesel), ki pred-

stavlja avtorje slovenskih literarnih del od začetkov do najnovejših objav, pa tudi glavna anonimna dela. Druga v tej seriji je izšla pričujoča *Svetovna književnost* (1984), pripravlja pa se še *Jugoslovanska književnost*.

Leksikon *Svetovna književnost* na 491 straneh predstavlja skoraj 2000 avtorjev (brez slovenskih ter avtorjev drugih narodov in narodnosti v Jugoslaviji, ki jih obravnava že omenjena leksikona slovenske in jugoslovanske književnosti). Vsaka leksikalna enota vsebuje osnovne podatke o življenju in delu pisatelja z navedbo najpomembnejših del. Skoraj polovico gesel pa na robu dopolnjuje še ustrezen izbor iz pisateljeve bibliografije (tudi s slovenskimi prevodi in letnicami izdaje). *Svetovna književnost* je pravzaprav prvi slovenski tovrstni priročnik o avtorjih svetovne literature in njihovih delih od začetkov do 70. let našega stoletja, saj smo imeli pred njim samo *Pregled svetovne književnosti* Franceta Sušnika, ki je bil prvič objavljen 1936, nato pa je po avtorjevi smrti izšla dopolnjena izdaja z naslovom *Poglavja iz svetovne književnosti* (1984). Sušnik je predstavil večje število svetovnih pisateljev in njihovih del ter literarnih pojmov po treh različnih principih: deloma po kronološkem (torej na način, ki ga največkrat upoštevajo literarne zgodovine), deloma po leksikalnem (razporeditev snovi v obliki gesel, ki so razvrščena po abecednem redu), na številne pa opozarja v obsežnem osebnem in stvarnem kazalu. Gotovo je s takšnim konceptom Sušnik opozoril na potrebo po treh vrstah osnovnih priročnikov o literaturi oziroma literarni vedi, kar potrjujejo tudi novejšje izdaje tovrstnih del. Po kronološkem načelu je urejen npr. literarnozgodovinski priročnik Janka Kosa *Pregled svetovne književnosti* (1978 in več poznejših izdaj), obsežno stvarno kazalo je glavni pripomoček pri hitrem iskanju podatkov npr. v pomožnem učbeniku za pouk književnosti avtorja Matjaža Kmecla *Mala literarna*

teorija (1976; 3. izdaja 1983), medtem ko sodijo med leksikone v pravem pomenu besede predvsem že omenjeni *Literatura, Slovenska književnost* in sedaj še *Svetovna književnost*. (V tej zvezi je potrebno omeniti, da se *Literarni leksikon*, ki ga od 1978 izdaja Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU, po namenu, zamisli in ureditvi bistveno razlikuje od navedenih izdaj, saj ni namenjen zadovoljevanju množičnih potreb po prvi, osnovni informaciji, temveč predvsem strokovni in znanstveni rabi, ki zahteva problemsko obravnavo.)

Svetovna književnost, samostojen leksikon v enem samem zvezku, je torej abecedno urejen priročnik, ki na splošno razumljiv način kratko označuje življenje in delo pomembnih predstavnikov svetovne literature; predstavlja – kar je sestavljalka tudi poudarila v uvodu – predvsem literarne ustvarjalce v ožjem pomenu besede: avtorje lirskih, pripovednih in dramskih besedil (anonimna dela niso upoštevana), ki jih je mogoče imenovati literatura v tistem pomenu besede, ki prevladuje v zadnjih nekaj več kot sto letih. Tudi pri redkih izjemah, predvsem iz starejših obdobij (npr. Platon, Aristotel), upošteva »predvsem tiste dele oziroma vidike njihovega opusa, ki so pomembni za literaturo, čeprav sodi glavnina tega opusa na druga področja«. Na koncu je dodan seznam Nobelovih nagrajencev za književnost ter bibliografija uporabljene literature in virov, na katere se je sestavljalka najbolj opirala pri izboru in obdelavi gesel (mdr. tudi gradivo za »veliki« leksikon svetovne književnosti, ki je v pripravi; Stanislav Kos, *Bibliografsko kazalo k svetovni književnosti v slovenščini*, izbor do leta 1962, tipkopis).

Svetovna književnost vsebuje bio- in bibliografske podatke o avtorjih približno 90 različnih književnosti. Kar 25 od njih je predstavljenih z več kot 20 pisatelji, torej z več kot enim odstotkom gesel

od celotnega obsega leksikona. Pomembni avtorji – ne le v svetovnem merilu, temveč tudi v posameznih nacionalnih književnostih – so zaobseženi približno v naslednjih razmerjih: 8,5 % zajame francoske avtorje; 8 % ruske; 6 % je angleških in prav toliko italijanskih; 5,5 % je poljskih in enak odstotek nemških; 4,5 % ameriških (ZDA); 4 % čeških; 3 % grških in prav toliko španskih; vsaka približno po 2 % jih imajo indijska, kitajska, madžarska in švedska književnost; po 1,5 % jih predstavlja avstrijsko, japonsko, nizozemsko, norveško, portugalsko, slovaško in rimsko-latinsko literaturo; z 1 % pa so zastopane bolgarska, danska, finska in romunska književnost.

Vendar ni mogoče meriti pomembnosti določene literature samo s številom pisateljev, tako kot ni mogoče ugotavljati pomembnosti tega ali onega pisatelja po številu njegovih del. Zato je potrebno poudariti, da so z manj kot 1 % avtorjev v leksikonu zastopane zelo pomembne in zanimive literature, tako nekatere starejše, ki so vplivale na različne poznejše literarne tokove vse do današnjih dni, čeprav se same niso več tako razcvetale kot nekoč, morda celo pred več kot tisočletjem, kakor tudi številne manjše, katerih rojstni datum sega kvečjemu do 19. stoletja.

Med starejšimi so takšne npr. staroegiptovska (Amenofis IV., tudi Ehnaton, iz 14. st. pr. n. š.), arabska (več pesnikov, najstarejši aš-Šanfara, 6. st.), perzijska (Firduzi, živel v 10. in 11. st.; Omar Hajam, 11.–12. st.; F. Attar in Nizami, oba sta živela na prelomu 12. in 13. st.; Rumi, 13. st.), provanalska (npr. Guillaume de Poitiers, 11.–12. st.; Bernart de Ventadorn, 12. st.; Jaufré Rudel, 12. st.; Bertran de Born, 12.–13. st.), gruzijska (npr. avtor viteškega epa Š. Rustaveli, 12. st.), islandska (Snorri Sturluson, 12.–13. st., pesnik in učenjak, zbiralec sag), flamska (J. Maerlant, 13. st., avtor viteških romanov z antičnimi in srednjeveškimi snovmi, npr. *Historie van Troyen* – Zgodba o

Troji), katalonska (R. Llull, pesnik, pisatelj, filozof in teolog, 13.–14. st., utemeljitelj katalonske književnosti in literarnega jezika; A. March, 14.–15. st., osebnoizpovedni lirik z motivi ljubezni, verskih čustev in razmišljanj, ter še nekateri), turska (Nevai, 15. st., čatagajski pesnik in pisatelj, največji predstavnik turkeštanskega pesništva, avtor štirih pesniških zbirk *Divan*), armenska (N. Kučak, 16. st., prvi znani ljudski pevec ašugh, neke vrste trubadur), mehiška (B. Balbuena, 16.–17. st., pesnik pastirskih eklog in epa *El Bernardo* – o narodnem junaku B. del Carpiu).

Med avtorji mlajših književnosti (s konca 19. in iz 20. st.), ki so zastopane z manj kot 1 % gesel, so številni predstavniki južnoameriških, azijskih, arabskih in afriških književnosti, pri katerih so opazni evropski oziroma ameriški vplivi, pa tudi davna domača kulturna tradicija, ki v nekaterih primerih ponovno prihaja iz anonimnosti že kar po stoletjih molka (npr. pri orientalskih književnostih) ali pa se šele prvič uveljavlja v okviru svetovne literature z vsemi specifičnostmi te ali one »primitivne« kulture. Takšna so dela večine afriških avtorjev (velikokrat pišejo v angleščini ali francoščini), npr. iz držav: Angola (pesnik A. Neto), Gana (K. Awoonor, G. Casely-Hayford, M. Dei-Anang), Gvineja (C. Laye), Kamerun (M. Beti, F. Oyono), Kenija (W. Ngugi, angažiran publicist, nasprotnik pojavov neokolonializma v Keniji in eden najbolj branih sodobnih afriških romanopiscev), Kongo (Tchicaya u Tam'isi, moderni pesnik, piše v francoščini, predvsem pa prireja za radio afriške legende in povesti), Lesoto (T. Mofolo, začetnik moderne afriške književnosti, ki piše v jeziku bantu), Liberija (R. Dempster, piše v angleščini), Mali (Y. Ouloguem, piše v francoščini in angleščini), Nigerija (C. Achebe, J. P. Clark, C. O. D. Ekwensi), Obala slonove kosti (B. B. Dadié), Senegal (pesnik in dr-

žavnik L. S. Senghor, ki je v svoji literaturi združil senzualnost, elegičnost in nostalgičnost senegalske pesniške tradicije z najsubtilnejšimi estetskimi težnjami francoskih simbolistov).

Veliko skrb je sestavljalka posvetila kriteriju za izbor, pri čemer je upoštevala umetniško-literarni vidik in tudi dejstvo, da ta ne more biti absolutno prevladujoč v primerih, ko bi zaradi zelo omejenega prostora morala izpustiti avtorje, ki jih širši krog uporabnikov leksikona skoraj ne bi mogel pogrešati, pa čeprav morda ne sodijo med 2000 najboljših pisateljev vseh časov. To velja predvsem za moderne književnike oziroma za obdobje, ko je mogoče resnično govoriti o svetovni literaturi. Zato je odmerila dokaj prostora novejšim predstavnikom različnih smeri, stilov in celo »nižjih« zvrsti (npr. pisci kriminalk: Christie, Doyle, Simenon). Tako izdelan kriterij pri izboru pa v glavnem pomeni, da bi absolutno upoštevanje zgolj umetniške vrednosti del pri vseh avtorjih v našem primeru, ko gre za najsplošnejši priročnik, v resnici niti ne bilo toliko strokovno. Se posebej ne tedaj, ko gre za novejšo in najnovejšo literaturo, ki res uresničuje svojo funkcijo (poslanstvo) predvsem z umetniško kvaliteto, vendar zelo slabo, kadar ni v določeni meri dosežena tudi kvantiteta, kar zadeva v tem primeru seveda samo pravo literaturo (tudi zabavno), ne pa plažo oziroma kič.

Zato se zdi povsem sprejemljivo, da so avtorji, ki so bili rojeni od 14. do 4. st. pr. n. š., predstavljeni z 2 % gesel (staroegiptovski, od 14. st. pr. n. š.; grški, od 8. st. pr. n. š., ki v tem obdobju seveda prevladujejo; kitajski, od 5. st. pr. n. š.); od 3. st. pr. n. š. do 5. st. n. š. s 3,5 % gesel (prevladujejo rimsko-latinski pisatelji od Nevija do Boetija, nekaj pa je še grških, npr. Heliodoros in Ahiles Tatij, staroindijskih – od 2. st., npr. Bhasa, Ašvagoša, in kitajskih, npr. Q. Sima, G. Ban, Z. Bao); od 6. do 13. st. s 4 % avtorjev (v 6. st. se pojavijo arabski, npr. pesnik Imra' alqais; prav tako bizantinski,

npr. Prokopij, Romanos Melodos; v 8. st. japonski, npr. Kakinomoto; v 10. st. perzijski; v 11. provansalski; v 12. francoski, npr. Chrétien de Troyes; gruzijski, islandski, nemški, npr. viteški pesnik Walter von der Vogelweide; v 13. še angleški, npr. pesnik Layamon; flamski, npr. J. Maerlant; italijanski, npr. G. Guinizelli, utemeljitelj »sladkega novega stila«; katalonski, španski, npr. Alfonz X. Modri in J. Ruiz), v 14. in 15. st. s približno 5,5 % (v 15. st. turški, poljski, npr. Bierant iz Lublina, ki je izdal tudi prvo poljsko tiskano knjigo; portugalski, npr. G. Vicente, prvi veliki portugalski dramatik), v 16. st. s 3 % (mdr. armenski, npr. N. Kučak; češki, npr. J. A. Komenský; madžarski, npr. B. Balassi; mehiški), v 17. st. z 2,5 % (danski, npr. Leonora Christine; norveški, npr. P. Dass; romunski, npr. D. Canteмир; ruski, npr. Avvakum Petrovič; ameriški – ZDA, npr. Anne Bradstreet), v 18. st. z 9 % (avstrijski, npr. F. Grillparzer; finski, npr. F. M. Franzen; litovski, npr. K. Donelaitis; nikaragovski, npr. R. Darío; slovaški, npr. P. J. Šafárik; švedski, npr. J. H. Kellgren; švicarski, npr. A. Haller), v 19. st. z 10 % (argentinski, npr. J. Mármol; beloruski, npr. F. Bahuševič; bolgarski, npr. L. Karavelov; estonski, npr. F. R. Kreutzwald; kubanski, npr. Heredia y Campuzano; ukrajinski, npr. T. Ševčenko); še 33 % pa je tistih avtorjev, ki so sicer rojeni v 19. st., vendar pa sodijo po svoji dejavnosti v literarno obdobje *na prehodu iz 19. v 20. st.* (avstralski, bolivijski, brazilski, čilski, gvajanski, irski, izraelski – če odštejemo starožidovsko književnost, južnoafriški, kanadski, kolumbijski, lesotski, estonski, lužiškosrbski, perujski, portoroški, urugvajski, venezuelski in morda še kateri). Ostala gesla, ki jih je skoraj 30 %, zajamejo avtorje najnovejših književnosti, ki so rojeni v 20. st. (abhazijske, albanske, alžirske, angolske, baskovske, čuvaške, dagestanske, ekvadorske, fererske, ganske, gvinejske, haitske, iranske, kamerunske, karibske, ke-nijske, kirgiške, kongoške, liberij-

ske, malgaške, malijske, nigerijske, paragvajske, Obale slonove kosti oziroma senegalske).

Kar zadeva sestavo posameznih gesel, je treba pripomniti, da podatki o življenju in delu, ki se običajno marsikomu zdijo suhoparni, v pričujočem leksikonu zelo konkretno označujejo avtorjevo osebnost, njegov odnos do določene družbenozgodovinske resničnosti, kakor tudi duhovno-estetsko opredeljenost njegove literature. Z vidika literarne vede pa je najbolj razveseljivo dejstvo, da so zelo redka gesla, v katerih ni označeno, katera duhovno-umetniška struktura oziroma estetsko-stilna usmeritev je udeležena v glavnih delih obravnavanega avtorja.

Največkrat pa je prikazan kar kratek avtorjev umetniški razvoj, a ne le z enega, temveč z različnih vidikov: idejnih, motivno-tematskih, stilnih in ne nazadnje nacionalno-jezikovnih ali pa kar političnih. Morda vse te oznake ne ustrezajo – ali ne bodo vedno ustrezale – različnim pogledom posameznikov na določeno delo, literarni pojav, avtorja, vendar sodi tovrstna problematika že na drugo področje in presega namen te ocene, ki želi na koncu poudariti samo še to, da z malim leksikonom *Svetovna književnost* nismo dobili ravno malega priročnika, temveč tehtno in moderno knjigo informacij o najpomembnejših literarnih piscih in njihovih delih.

Franca Buttolo

Max Bense DAS UNIVERSUM DER ZEICHEN

Essays über die Expansionen
der Semiotik

Agis Verlag, Baden-Baden 1983

Zbirka esejev Maxa Benseja o semiotiki (skupaj petnajst esejev, ki so bili večinoma prebrani na semiotičnih kongresih v Palermu, Hamburgu in Suzette ali pa jih je avtor v razširjeni obliki predaval v